

Pintér Tünde Kornélia¹ – Csíkos Csaba²¹ SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola² ELTE Matematikai Tanszék, SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Tanulók, szülők és tanárok perspektívái az iskolai zenei nevelés céljáról és feladatáról

Jelen kutatás célja, hogy megvizsgálja, hogyan ítélik meg a tanulók, szülők és énektanárok az iskolai zeneoktatás célját és szerepét. A vizsgálat első részében kérdőíves módszer segítségével vizsgáltuk meg a zene- (N = 506) és nem zenetagozatos tanulók (N = 536) és szüleiük hangszerjátékát, az otthoni zenei környezet jellegzetességeit, valamint az iskolai zeneoktatás céljáról alkotott nézeteit. A vizsgálat második részében ének-zenét tanító tanárokkal (N = 15) készítettünk interjút az iskolai zeneoktatás céljáról alkotott nézeteikről.

Hazánk zeneoktatása Kodály Zoltán zenepedagógiai törekvéseinek, valamint a Nemzeti alaptantervben megfogalmazott kulcskompetenciák és fejlesztési célok követelményeinek megvalósítására építkezik, amelyek alapvetően az esztétikai minőséget hordozó értékes zene és az éneklés megszerettetésére, valamint egy zeneértő és zenefogyasztó közönség kiművelésére fókuszálnak. A Kodály kezdeményezésére létrejött ének-zene tagozatos iskolák a koncepció eredményességét támasztották alá (Barkóczi és Pléh, 1977), azonban Kodály halálát követően (1967) számos hazai tanulmány az iskolai zenei nevelés hanyatló állapotáról számolt be.

Az előzetes tantárgyi attitűdvizsgálatok az ének-zene tantárgy alacsony presztízsére (Csíkos, 2012; Dohány, 2014, Pintér, 2020a), a tanulók ének-zene órákhoz és énekléshez fűződő negatív attitűdjére (Janurik és Józsa, 2018; Pintér, 2017, 2018), valamint az énekórák élményszerűségének hiányára (Dohány, 2009; Janurik, 2007; Janurik és Pethő, 2009) hívták fel a figyelmet. A rendelkezésre álló óraszám és a megtanítandó zenei ismeretanyag összeférhetlensége folyamatos kihívás elé állítja az énektanárok többségét, akik számára számos esetben gondot okoz a zenei élmények és ismeretek együttes biztosítása az énekórákon (L. Nagy, 2002; S. Szabó, 2007, Szabó, 1980; Pintér, 2020b).

Korábbi kutatásunk szerint a tanulók zenetanuláshoz fűződő attitűdjét számos tényező befolyásolja (Pintér, 2016), melyek között kiemelt szerepet játszik a család és az ének-zenét tanító pedagógus személye. A szülői házban lévő hangszerek és zenei hanglemezek száma, a családtagok zenélése, valamint a zene családban betöltött szerepe és presztízse, illetve a család zenefogyasztási szokásai számottevő hatást gyakorolnak a gyermek zenei tanulmányaira és zenéhez fűződő viszonyára (Janurik, 2008a; Turmezeyné és Balogh, 2009). A család társadalmi-gazdasági helyzete jelentősen meghatározza a gyermek zenetanulmányainak esélyeit. Azokban a családokban, ahol vannak zenei hangszerek, a családtagok magasabb arányban játszanak hangszereken, illetve jellemzőbb a zenei rendezvények közös látogatása, a gyermek lényegesen kedvezőbb viszonyul a zenetanuláshoz,

mint azokban a családokban felnövő gyermekek, ahol kis mértékben fordulnak elő közös zenei tevékenységek (Dohány, 2013; Pitts, 2009).

A családi közeg mellett kulcsfontosságú szerepet tölt be az énektanár, akinek feladatai között szerepel a tanulók zenei ízlésének formálása, az élménynyújtás és készségfejlesztés, valamint a diákok értelmi-érzelmi állapotának fejlesztése. Azonban az énekórák zökkenőmentes folyamatát több esetben megnehezítheti az otthonról hozott normák, szabályok, értékek és magatartásformák, a családban betöltött szerepek, valamint problémamegoldási módszereik hatása. Az iskolák a családok nevelő szerepének hiányosságait folyamatosan igyekeznek átvállalni és pótolni, ezáltal még több feladatot hárítva a pedagógusokra.

Zeneoktatásunk tartalmi szabályozása és célkitűzései

Köznevelési rendszerünk, így az annak részeként funkcionáló zeneoktatás szabályozását legfőbb jogforrásként a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről szabályozza. Ennek a törvénynek számos paragrafusa részletezi és szabályozza a Nemzeti alaptanterv, a kerettantervek és a helyi tantervek funkcióit. A Nemzeti alaptanterv fejlesztési célokat, műveltségi területeket és kulcskompetenciák fejlesztését írja elő. Az új Nemzeti alaptanterv (2020) és a kerettantervek célkitűzései továbbra is Kodály Zoltán zenepedagógiai módszerére építkeznek, amely a teljes emberré válást tartja szem előtt; koncentrálna a zenei anyanyelvünk megőrzésére, a népdal hagyományaink ápolására, a zeneértő és zenefogyasztó társadalom felnevelésére a kóruséneklés közösségformáló erejének segítségével. Jóllehet a Nemzeti alaptanterv az oktatási intézményeket az iskolai kórusok alapítására és működtetésére ösztönzi, azonban az iskolák többsége aligha képes eleget tenni a tőlük elvárt kötelezettségeiknek. A kórusmozgalom folyamatos háttérbe szorulása szoros összefüggést mutat az ének-zene tagozatos iskolák csökkenő számával, miközben a különböző humán és reál tantárgyakat előtérbe helyező iskolák száma növekvő tendenciát mutat (Szabó, 1996).

A Nemzeti alaptanterv (2020) az esztétikai nevelés mentén írja elő a tanulók befogadói kompetenciájának, azon belül a művészeti alkotásokra való szépérzékenységének kiművelését és fejlesztését. A művészeti nevelésen belül a Nat kiemelt szerepet tulajdonít a gyermekek zenei nevelésére, amely során a személyiségfejlődést és a tanulók identitásának elősegítését, a hagyományőrzést és nemzeti örökségünk megőrzését, valamint az értelmi-érzelmi intelligencia fejlesztését az éneklés, a készségfejlesztés, az élménynyújtás és az aktív alkotói tevékenységek útján írja elő (Nemzeti alaptanterv, 2020).

Az óraszámok tekintetében a nem zenetagozatos osztályokba járó tanulók az ének-zene 1–4. évfolyamig heti 2 órában, majd 5. osztálytól 10. (illetve 12.) évfolyamig mindössze heti 1 órában tanulják. Ugyanakkor az új Nemzeti alaptanterv (2020) a 2020/2021. tanév szeptemberétől az általános iskola 5. évfolyamán az óraszámot heti 1-ről 2 órára növelte. A célkitűzések és fejlesztési feladatok továbbra is a kodályi alapfogalmak megvalósítását tartják szem előtt.

A zenetanulás személyiségfejlődésére gyakorolt hatásai

Számos előzetes tanulmány mutatott rá, hogy az aktív zenetanulás jótékony hatással van az egyén viselkedésére, valamint a kognitív (Janurik, 2008b), affektív-érzelmi (Juslin és Mtsai, 2008), pszicho-motoros avagy mozgásos (Kokas, 1972) és szociális képességeinek és készségeinek fejlődésére (Zsolnai és Józsa, 2002), így hozzájárul a gyermek teljes személyiségének fejlődéséhez. Ebből következően a Nemzeti alaptanterv (2020) a tanulók

iskolai zenei nevelésének fontosságát szintén a zene transzferhatásaival hozza összefüggésbe, amely elősegíti az önkifejezés, a kreativitás, az empátia és a minőségi alkotómunka iránti igény kialakítását, valamint a művészetek iránti érdeklődés felkeltését, az ízlésformálást, illetve a gondolkodás fejlődését. A közös éneklés – különös figyelmet szentelve a kóruséneklésre – a közösségformálást, az alkalmazkodó- és az együttműködő-képesség fejlesztését, illetve az egymásra figyelést szolgálja, míg a zenetörténeti ismeretek a magyar népzenei hagyományok megőrzéséhez, a zenei anyanyelv kialakítása és a zenei írás-olvasás elsajátítása a zenei analfabetizmus felszámolásához járul hozzá (Nat, 2020. 406–408.).

Nagy József (2010) a személyiség négy egzisztenciális (létfunkciós) kompetenciáját különböztette meg: a személyes, a szociális, a kognitív és a speciális/szakmai kompetenciákat, amelyek egymással kölcsönhatásban működnek, és különböző funkciókat látnak el. A speciális/szakmai kompetencia funkciói közé tartozik a hivatás, a szakma, a foglalkozás, amely az iskolai közegben a tehetségek kiszűrésével, a szakmára való felkészítéssel, illetve az alkotóképesség fejlesztésével történik. Ezzel szemben a másik három egzisztenciális kompetencia tizenkét kulcskompetencia fejlesztéséhez járul hozzá.

A személyes kompetencia az önellátást, az önvédelmet, az önszabályozást és az önfejlesztést látja el, amely az életminőség fenntartásáért és javításáért felelős. Az önellátó kompetencia „önmagunk szükségleteinek, igényeinek, vágyainak kielégítését” szolgálja (Nagy, 2010. 16.). Ide tartoznak a biológiai, komfort- és mozgásszükségletek mellett az élményszükségletek. Ebből eredően az énekórák folyamán a zenei élmények az önellátó kompetencia fejlesztését segítik elő. Az önvédő kulcskompetencia önmagunk érdekeinek megvédését látja el, így a szabadságvágyat, az önállósulás iránti vágyat, valamint az egészség és az identitás megvédését szolgálja. Ezzel szemben az önszabályozó kulcskompetencia az aktivitásunk következményeink visszacsatoló értékeléséért felelős. Többek között ide soroljuk a sikervágyat, a kudarcfélelmet, a korrekciós késztetést és az igényességet. Az önfejlesztő kulcskompetencia önmagunk megismerésére irányul: ismert személyekkel kapcsolatos tapasztalatok, önmagunkra vonatkozó ismeretek, eredményességünk és az ambícióinkat szolgáló önfejlesztés (Nagy, 2010. 17.).

Számos előzetes tanulmány támasztotta alá, hogy az aktív zenetanulás elősegíti a tanulók kognitív képességeinek és készségeinek fejlődését, ugyanakkor más tantárgyak tanulását is, többek között a matematikát (Csíkos és Dohány, 2013), az idegen nyelveket

Számos előzetes tanulmány mutatott rá, hogy az aktív zenetanulás jótékony hatással van az egyén viselkedésére, valamint a kognitív (Janurik, 2008b), affektív-érzelmi (Juslin és mtsai, 2008), pszicho-motoros avagy mozgásos (Kokas, 1972) és szociális képességeinek és készségeinek fejlődésére (Zsolnai és Józsa, 2002), így hozzájárul a gyermek teljes személyiségének fejlődéséhez. Ebből következően a Nemzeti alaptanterv (2020) a tanulók iskolai zenei nevelésének fontosságát szintén a zene transzferhatásaival hozza összefüggésbe, amely elősegíti az önkifejezés, a kreativitás, az empátia és a minőségi alkotómunka iránti igény kialakítását, valamint a művészetek iránti érdeklődés felkeltését, az ízlésformálást, illetve a gondolkodás fejlődését.

(Schön és mtsai, 2004), az olvasást (Janurik, 2008b). A kognitív kulcskompetencia a kognitív kommunikatív, tudásszerző, gondolkodási és tanulási kulcskompetenciákat foglalja magában. A kognitív kommunikatív kompetenciához kapcsolódik az információközlés és -fogadás, az ismeretek szerzése; ennek megfelelően a zenei nevelés tekintetében a zenei műveltséganyag, valamint a zenei írás-olvasás elsajátítása. A tudásszerző kulcskompetencia szolgálja a kíváncsiság, az érdeklődés felkeltését, továbbá hozzájárul a tudásfeltáró, felfedező, problémamegoldó képesség és alkotóképesség fejlesztéséhez (Nagy, 2010. 19.). A gondolkodási kulcskompetencia felelős a rendszerezőképesség, valamint a kombináló-, következtető- és konvertálóképesség fejlesztéséért, míg a tanulási kulcskompetencia funkciója a megőrzésre, azaz a memória és az emlékezet fejlesztésére irányul.

A szociális kulcskompetencia a proszociális (például empatikus hajlam, segítségi hajlam), a szociális kommunikatív (az érzelmi állapot, vélemény és szándék kifejezését), az együttélési (csoportidentitás, kötődési és hovatartozási hajlam), míg az érdekérvényesítő a proszociális vezetési, együttműködési és versengési képesség fejlesztését látja el. Az iskolai zenei nevelés kiemelt szerepet tulajdonít a kóruséneklésnek, amely jelentős mértékben hozzájárul a tanulók szociális kompetenciájának, képességeinek és készségeinek kibontakoztatásához, fejlesztve a diákok empátiáját, érzelmi intelligenciáját, egymáshoz való alkalmazkodását és egymásra figyelését, valamint együttműködő képességét.

A kutatás célja

Jelen kutatás célja, hogy megvizsgálja, hogyan vélekednek a zenetagozatos és nem zenei osztályokba járó tanulók, szülők és énektanárok az iskolai zeneoktatás céljáról és feladatáról, valamint, hogy mely kulcskompetenciák és zenei képességek és készségek fejlesztését várják el az énekórák során. Ezen felül további céljaink között szerepel, hogy rámutassunk arra, hogyan befolyásolja a tanulók ének-zenéhez fűződő attitűdjét és nézetét a tagozat, a szülők nézete és a család zenei környezete. Ennek következtében a tanulók iskolai zenetanulásról alkotott nézeteinek vizsgálatát az őket közvetlenül befolyásoló személyek: a szülő és az énektanár együttes megkérdezésével közelítettük meg.

A kutatás hipotézisei

1. Feltételeztük, hogy az ének-zene az egyik legkevésbé kedvelt iskolai tantárgy a tanulók körében.
2. Feltételeztük, hogy azoknak a tanulóknak a körében, akik magasabb óraszámban tanulják az ének-zenét, az otthoni környezetben erőteljesebben jellemzők a közös zenei tevékenységek és a családban lévő hangszerek, valamint a családtagok magasabb számban játszanak hangszereken, mint a nem zenei osztályokba járó tanulók családjában.
3. Feltételeztük, hogy az ének-zene tantárgy tanulását elsősorban a zenetagozatos tanulók és szülei tekintik kiemelten fontosnak.
4. Feltételeztük, hogy az énektanárok az ismeretek átadását és a zenei élmények biztosítását egyaránt fontosnak találják.

A minta

A kutatásban vizsgált jelenségek és tulajdonságok mélyebb vizsgálatának szándékával alakítottuk ki a mintavételi eljárást. Megyei jogú városokban (Budapesten, Debrecenben, Nyíregyházán, Pécsen és Szegeden) működő iskolák (összesen 11) zenetagozatos (N = 506) és nem zenetagozatos osztályaiba járó tanulói (N = 536) és a megkérdezett tanulók szülei (N = 1046), valamint az ének-zene tantárgyat tanító pedagógusok (N = 15) véleményének feltérképezésére törekedtünk.

A tanulói és szülői minta kialakításakor a zenei és a nem zenei osztályok, valamint a vizsgálatban résztvevő tanulók és szülei arányos eloszlására törekedtünk abból a célból, hogy megvizsgáljuk a tagozat, a szülő, valamint az otthoni zenei környezet hatását a tanulók zenetanuláshoz fűződő attitűdjére. Ennek megfelelően a tanulók és a szülők egyenlő arányban vannak jelen a mintában, melynek eloszlását az 1. táblázatban szemléltetjük. A mintában szereplő iskolai évfolyamok tekintetében a kutatásunkat általános iskola 4. évfolyamától gimnázium 10. évfolyamáig terjesztettük ki, amely során a tanulók valamennyi iskolában kötelező tantárgyként tanulják az ének-zenét.

1. táblázat. A mintában szereplő tanulók és szülők eloszlása évfolyam és tagozat alapján

Évfolyam	Zenetagozatos N (%)	Nem zenetagozatos N (%)	Összesen N (%)
4.	90 (17,8)	102 (19)	192 (18,4)
5.	109 (21,5)	69 (12,9)	178 (17,1)
6.	71 (14)	66 (12,3)	137 (13,1)
7.	70 (13,8)	71 (13,2)	141 (13,5)
8.	62 (12,3)	80 (14,9)	142 (13,6)
9.	47 (9,3)	78 (14,6)	125 (12)
10.	57 (11,3)	70 (13,1)	127 (12,2)
Összesen	506	536	1042

A kutatásban 913 (87,6%) édesanya, 122 (11,7%) édesapa és 7 fő (0,7%) egyéb hozzátartozó (nagyszülő, törvényes gyám) vett részt. A megkérdezett szülők 1,4%-a (15 fő) általános iskolai, 6,8%-a (71 fő) szakmunkás, 33,6%-a (349 fő) érettségi bizonyítvánnyal rendelkezett. Főiskolai diplomát a szülők 34%-a (353 fő), míg egyetemi oklevelet a megkérdezett szülők 24,2%-a (251 fő) szerzett. Az otthoni zenei környezet tekintetében a szülők 41,3%-a jelezte, hogy korábban tanult hangszerezen játszani, míg a családokban lévő zenei hangszerek számára vonatkozóan a háztartások 70,9%-a rendelkezett hangszerrel.

A tanárok kijelölésében az ének-zene tantárgyat tanító énektanárok kiválasztása volt a szempontunk. Ennek megfelelően a vizsgálatban 15 ének-zene tantárgyat tanító pedagógus (3 nevelőtanár, 6 általános és 6 gimnáziumi énektanár) vett részt. A megkérdezett tanárok a vizsgálatban résztvevő tanulók énektanárai voltak. A pedagógusok közül 5 általános iskolai énektanár és 2 gimnáziumi ének-zenetanár a megvizsgált iskolák zenei és nem zenei osztályaiban egyaránt tanított. A kutatásban résztvevő tanárok eloszlását a 2. táblázatban foglaljuk össze.

2. táblázat. A megkérdezett tanárok eloszlásának jellemzői

Jellemzők	Általános iskola		Gimnázium	Összesen
	Általános iskolai ének-zenét tanító nevelőtanár	Általános iskolai ének-zene tanár	Gimnáziumi ének-zene tanár	
Válaszadó (fő)	3	6	6	15
Pedagógiai életpályamodell – Ped I.	0	6	3	9
Pedagógiai életpályamodell – Ped II.	3	0	3	6
Nemek – Nő	3	2	4	9
Nemek – Férfi	0	4	2	6
Átlagéletkor	51,6	41,6	47,2	46,8
Zenetagozatos osztályban tanítók	0	5	3	8
Nem zenetagozatos osztályban tanítók	3	5	5	13

Módszerek

A kutatás folyamán az iskolai zenei nevelésről alkotott nézetek mélyebb vizsgálatára törekedtünk. Ebből következően a kiválasztott rétegek az iskolai zeneoktatás céljáról alkotott nézeteit kombinált (kevert) módszerek alkalmazásával kívántuk megközelíteni (Sántha, 2014). Tekintettel a megkérdezett tanulók és a szülők magas létszámára, az ő esetükben kérdőíves módszert alkalmaztunk zárt és nyílt végű kérdések segítségével, míg az énektanárokkal félig strukturált interjúkat készítettünk.

A vizsgálat a megkeresett iskolák intézményvezetőinek engedélyezését követően a szülői beleegyezői nyilatkozatok és kérdőívek kiküldésével kezdődött. Ezt követően azok a tanulók, akik rendelkeztek a szülő által hitelesített engedéllyel, énekóra keretein belül vagy otthoni körülmények között töltötték ki a kérdőívet és juttatták vissza az iskolába.

A kutatásban résztvevő tanulók, szülők és énektanárok számára a következő kérdést tettük fel: „Mi az iskolai zeneoktatás legfőbb célja és feladata?” A válaszadókat arra kértük, hogy saját szavaikkal osszák meg véleményüket az érintett témával kapcsolatban.

A család zenei környezetének jellegzetességeire a szülői kérdőívben kérdeztünk rá, amely során a szülőknek 5-fokú Likert-skálán kellett feleletet adniuk a családban jellemző közös zenei tevékenységekkel kapcsolatban, valamint nyílt kérdés válaszaiban a családban lévő hangszerek számáról, illetve a családtagok zenélésének sajátosságairól (Dohány, 2013). A tanulók ének-zenéből szerzett érdemjegyeit nyílt végű, míg a hangszeres tanulmányait és a jövőbeli hangszerjáték iránti érdeklődését zárt végű kérdések segítségével a tanulói kérdőívben kérdeztük meg. A tanulói és szülői válaszokat leíró statisztika, Khi-négyzet (χ^2) próba és klaszteranalízis segítségével elemeztük.

A tanárok nézeteit félig strukturált interjú segítségével kívántuk megvizsgálni, amely lehetővé teszi az alanyok számára egyéni élményeik és tapasztalataik mélyebb kifejtését is.

A válaszadók kiválasztása során a szempontunk az ének-zene tantárgyat tanító pedagógusok megkérdezése volt. Az adatgyűjtést egy kérdező személy végezte 2019 május-júniusában az intézményvezetők hivatalos engedélyezését követően. Az interjúk személyes találkozás útján zajlottak, s mintegy 1-1,5 órát vettek igénybe. Az interjúkat a kutatásban résztvevő személyek beleegyezését követően rögzítettük, a hanganyagokat írásos formában dokumentáltuk. A pedagógusoktól kapott válaszokat papír-ceruza módszer segítségével elemeztük az interjúalanyok által érintett témák kategorizálásával.

A tanulói, szülői és tanári válaszok rendszerezése és elemzése

A kutatás során a tanulók, a szülők és a tanárok válaszait Nagy József személyiségmodellje (2010) alapján rendszereztük. Annak érdekében, hogy tanulmányozzuk, hogy a vizsgálatban résztvevő személyek mennyire veszik szigorúan a kodályi alapelveket és a zenei alapismeretek megszerzését, mint például a zenei írás-olvasás kialakítását és/vagy a szolmizálás elsajátítását, a válaszok kategorizálása során a speciális zenei alapismeretekre és tevékenységekre vonatkozó válaszokat külön változóként kezeltük. Ide tartozik az éneklés, a zenei ízlésformálás, a zenei írás-olvasás, a zenehallgatás, a hallásfejlesztés, a zenetörténeti ismeretek, a szolmizálás, valamint a hangszer tanulást érintő válaszok.

Nagy József személyiségmodelljében meghatározott kognitív kulcskompetenciák között a kognitív kommunikatív kompetenciához kapcsoljuk az általános műveltség megszerzését, a tudásszerző kompetenciához a problémamegoldást és a kreativitást, a kognitív gondolkodási kompetenciához a koncentrációt és a figyelmet, valamint az értelmi intelligenciát érintő válaszokat, míg a kognitív tanulási kompetenciához az emlékezet és memória fejlesztésére és a zene tantárgyközi kapcsolataira irányuló válaszokat illesztettük.

A szociális kompetencia fejlesztésére vonatkozóan a proszociális kompetenciához az empátiára, a szociális kommunikatív kompetenciához az ún. érzelmi intelligenciára, valamint az érzelmek kifejezésére vonatkozó állítások párosultak, míg az együttélési kompetencia fejlesztéséhez a figyelmet, a közösségformálást, valamint a zenei kultúra megőrzését és ápolását, a zenefogyasztó társadalom felnevelését és a hagyományörzést érintő válaszokat kapcsoljuk. Az érdekérvényesítő kulcskompetenciához pedig az együttműködéssel kapcsolatos válaszokat rendeltük.

A személyes kulcskompetenciák között az önvédő kompetencia fejlesztését az önállósulási vágy, valamint a harmonikus életre nevelés tekintetében értelmeztük. Az önálló kompetenciához kapcsoljuk a zene megszerettetését és a zenei élmények átélését. Az önfejlesztő kompetenciához az önfejlesztési igény növelését, míg az önszabályozó kompetenciához az ambíciók és életcélok, valamint a sikerélmény elérését társítottuk.

Végül a speciális/szakmai kulcskompetenciát egyrészt a továbbtanulás előkészítése, másrészt a zenei tehetségek kiszűrése szempontjából különböztettük meg.

A tanári interjúk elemzése során a kategóriaalkotás induktív módon történt, míg a kódolást és a kategorizálást manuálisan végeztük el. A kapott válaszokat a megkérdezett tanárok által érintett területek, nézetbeli különbségeik és hasonlóságaik kategorizálása, valamint – a tanulói és szülői válaszokhoz hasonlóan – Nagy József (2010) személyiségmodellje mentén elemeztük.

Eredmények

Az eredmények ismertetését elsőként a megkérdezett tanulók és szülők otthoni zenei környezetének bemutatásával kezdjük. Ezt követően térünk rá a tanulók, szülők és tanárok iskolai zeneoktatás céljáról és szerepéről alkotott nézeteinek elemzésére. Az eredmények bemutatását a tagozatok közötti különbségek összehasonlításával zárjuk.

A kutatásban résztvevő tanulók és szülők otthoni zenei környezete és zenei szokásai

Az eredmények azt mutatják, hogy a családokban az édesanyák (N = 145) 13,9%-a, az édesapák (N = 150) 14,4%-a, valamint a testvérek (N = 314) 30,1%-a zenél. Ezenfelül 123 fő (11,8%) jelezte, hogy a családban további rokonok (köztük nagyszülők, keresztszülők és unokatestvérek) szintén játszanak hangszereken. A kutatásban megkérdezett tanulók 35,3%-a (N = 368) játszik jelenleg hangszereken, illetve a tanulók 71,5%-a (N = 744) érdeklődött a hangszerjáték iránt a jövőre nézve.

Előzetesen feltételeztük, hogy a zenetagozatos tanulók az otthoni környezetben több zenei élménnyel találkoznak, mint a nem zenetagozatos társaik. Az eredmények elemzése során a tagozatok között szignifikáns különbséget fedeztünk fel a családtagok zenélése, a családban lévő hangszerek száma, a gyermek hangszerjátéka és hangszerstanulás iránti érdeklődése, valamint az otthoni közös zenei tevékenységek tekintetében. Az eredmények alátámasztották hipotézisünket, miszerint a zenetagozatos tanulók családjában a zene magasabb mértékben van jelen; a családtagok magasabb számban zenélnek, jellemzőbbek a közös éneklések, zenélések, zenehallgatások, valamint a komolyzenei és könnyűzenei hangverseny-látogatások, mint a nem zenetagozatos tanulók és hozzátartozóik körében. Mindemellett a zenetagozatos tanulók szignifikánsan magasabb arányban játszanak hangszereken, érdeklődnek a hangszerstanulás iránt, mint a nem zenetagozatos társaik és családtagjaik. Ugyanakkor a tagozatok között nem találtunk jelentős különbséget az ének-zenéből kapott osztályzat, valamint a közös zenés tv-műsorok megtekintése tekintetében (3. táblázat).

Az eredmények elemzése során a tagozatok között szignifikáns különbséget fedeztünk fel a családtagok zenélése, a családban lévő hangszerek száma, a gyermek hangszerjátéka és hangszerstanulás iránti érdeklődése, valamint az otthoni közös zenei tevékenységek tekintetében. Az eredmények alátámasztották hipotézisünket, miszerint a zenetagozatos tanulók családjában a zene magasabb mértékben van jelen; a családtagok magasabb számban zenélnek, jellemzőbbek a közös éneklések, zenélések, zenehallgatások, valamint a komolyzenei és könnyűzenei hangverseny-látogatások, mint a nem zenetagozatos tanulók és hozzátartozóik körében. Mindemellett a zenetagozatos tanulók szignifikánsan magasabb arányban játszanak hangszereken, érdeklődnek a hangszerstanulás iránt, mint a nem zenetagozatos társaik és családtagjaik. Ugyanakkor a tagozatok között nem találtunk jelentős különbséget az ének-zenéből kapott osztályzat, valamint a közös zenés tv-műsorok megtekintése tekintetében.

Az eredményekből arra következtethetünk, hogy a zene már a családon belül is kiemelkedő szerepet tölt be a zenetagozatos tanulók otthonában, ami alapvetően hozzájárul a gyermekek zenei tanulmányainak előmozdításához, ugyanakkor zenei elköteleződésük megszilárdításához és növeléséhez.

3. táblázat. Az otthoni zenei környezet különbségei a tagozat alapján

Jellemzők	Tagozat		Összesen	χ^2	p
	Zenetagozat N (%)	Nem zenetagozat N (%)			
A tanuló jelenleg hangszeren játszik	286 (56,5)	82 (15,3)	368 (35,3)	237,36	0,01
A tanuló jövőbeli hangszerjáték iránti érdeklődése	391 (77,4)	353 (65,9)	744 (71,5)	17,31	0,01
A szülő korábban játszott hangszeren	252 (49,8)	178 (33,2)	430 (41,3)	30,37	0,01
Édesanya zenél	105 (20,8)	40 (7,5)	145 (13,9)	39,76	0,01
Édesapa zenél	102 (20,2)	48 (9)	150 (14,4)	27,15	0,01
Testvér zenél	213 (42,1)	101 (18,8)	314 (30,1)	71,28	0,01
Egyéb családtag zenél	70 (13,8)	53 (9,9)	123 (11,8)	3,90	0,01
Családban lévő hangszerek	424 (83,8)	315 (58,8)	739 (70,9)	85,37	0,01

A zene- és nem zenetagozatos tanulók szüleinek iskolai végzettsége között szintén jelentős különbségeket fedeztünk fel. A zenetagozatos tanulók szüleinek 62%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel, 32%-a érettségivel, s mindössze 5,2%-a szakmunkás és 0,8%-a általános iskolai bizonyítvánnyal. Ezzel szemben a nem zenetagozatos tanulók szüleinek 54,4%-a végzett felsőfokú intézményben, 35,1%-a rendelkezett érettségi bizonyítvánnyal, míg 8,4%-a szakmunkás és 2,1%-a általános iskolai bizonyítvánnyal. Az eredmények azt mutatják, hogy a zenetagozatos tanulók szüleinek többsége magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, mint a nem zenetagozatos diákok gondviselői.

A családokban jellemző zenei tevékenységek és szokások tekintetében az eredmények arra világítanak rá, hogy a nem zenetagozatos tanulók családjában szinte egyáltalán nem jellemző a közös zenélés és a komolyzenei hangversenyek látogatása, ugyanakkor ezekhez hasonlóan a közös éneklés, a zenehallgatás és a könnyűzenei rendezvények látogatása is kisebb mértékben fordul elő ezekben a családokban, mint a zenetagozatos tanulók családjában. Az eredményekből arra következtethetünk, hogy az aktív zenei tevékenységek, mint például az éneklés és a hangszerjáték alapvetően a zenetagozatos tanulók és szülei otthonában jellemzőek, míg a legtöbb nem zenetagozatos tanuló otthonában az aktív zenélés helyett a zenehallgatás és a zenei tévéműsorok fogyasztása kap nagyobb szerepet a családban. Az otthoni közös zenei tevékenységekkel kapcsolatos eredményeket a 4. táblázatban szemléltetjük.

4. táblázat. A családokban jellemző közös zenei tevékenységek eredményei tagozat, varianciaanalízis, átlag és szórás alapján

Közös zenei tevékenységek	Zenetagozat átlag (szórás)	Nem zenetagozat átlag (szórás)	F	p
Közös zenehallgatás	3,99 (0,97)	3,75 (1,06)	14,76	0,01
Közös éneklés	3,39 (1,21)	2,78 (1,21)	66,05	0,01
Közös zenélés	2,26 (1,18)	1,70 (0,95)	73,16	0,01
Közös komolyzenei hangverseny-látogatás	2,83 (1,17)	1,87 (0,98)	204,04	0,01
Közös könnyűzenei rendezvény látogatása	2,88 (1,11)	2,66 (1,13)	10,03	0,01
Közös zenei tévéműsor megtekintése	3,39 (1,20)	3,44 (1,14)	0,55	n. sz.

n. sz. = $p > 0,05$

*A zeneoktatás legfőbb céljáról és feladatáról alkotott tanulói,
szülői és tanári nézetek eredményei*

A tanulmány további részében ismertetjük a tanulók, szülők és tanárok által megnevezett iskolai ének-zeneórák fejlesztési céljait és feladatait. A kutatásban résztvevő személyeknek a következő kérdést tettük fel: „Mi az iskolai zeneoktatás három legfőbb célja?” Előzetes várákozásunk alapján a zenetagozatos tanulók és szüleik körében több pozitív válasza számítottunk a nem zenetagozatos tanulók és szüleik válaszaival szemben. Az eredményeket gyakoriság szerint az 5. táblázatban mutatjuk be.

Az eredmények azt mutatják, hogy a tanulók a zenei alapismeretek megszerzését, az éneklést és a zenei élmények szerzését találták az ének-zeneórák legfontosabb céljának. Ugyanakkor a megkérdezett tanulók jelentős szerepet tulajdonítottak a zene hagyományörző szerepének; többek között a magyar népdalkincs ápolásának és a régi korok neves zeneszerzőinek és műveinek megismerésének. Tehát az eredményekből arra következtethetünk, hogy a tanulók az iskolai ének-zene alapvetően a zenei műveltséganyag elsajátításával, az énekhang fejlesztésével és a zenei kultúra megőrzésével és a hagyományok ápolásával azonosítják.

A kompetenciák tekintetében a megkérdezett tanulók elsősorban az önálló, az együttélési és a kognitív kommunikatív kulcskompetenciák fejlesztését tulajdonították az ének-zeneórák legfőbb fejlesztési területeinek, míg a proszociális, a tanulási és az önfejlesztő kulcskompetenciákat említették a legkisebb arányban. Mindamelllett némely tanuló a fejlesztési célok megnevezése helyett nemtetszését fejezte ki az énekórák élményszerűségének hiányára, az énekből történő számonkérés és osztályozás másodlagos szerepére, valamint az énektanár személyére és szakmai munkájára vonatkozóan. Az említett negatív attitűdöket elsősorban a nem zenetagozatos osztályokba járó tanulók körében tapasztaltuk.

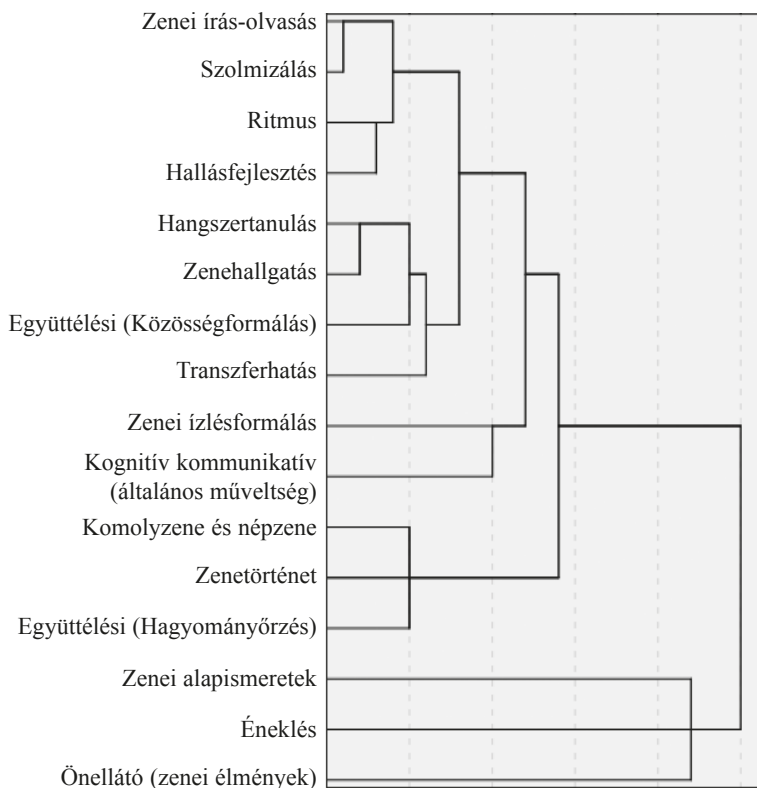
A vizsgálatban résztvevő szülők az önálló kulcskompetencia fejlesztését, azon belül a zenei élmények biztosítását vélték az énekórák legfőbb feladatának, míg a legalacsonyabb arányban a speciális/szakmai, az önfejlesztő, önszabályozó, érdekérvényesítő, tudásszerző, valamint az önvédő és proszociális kulcskompetenciák fejlesztését említették.

Ezen túlmenően a megkérdezett szülők számos esetben érintették a zenei műveltség megszerzését és a zenetanulás fejlődésre gyakorolt jótékony hatásait. Az eredmények

azt mutatták, hogy a szülők szignifikánsan magasabb arányban hangsúlyozták a zene személyiségre irányuló transzferhatásait, mint a tanulók, különös tekintettel az együttélési (hagyományörző és közösségformáló), a kognitív kommunikatív, a gondolkodási, a szociális kommunikatív és a tanulási kulcskompetenciák fejlesztésére.

A zenei készségfejlesztés szempontjából mind a tanulók, mind a szülők az éneklést nevezték meg az ének-zeneórák legfontosabb tevékenységének. A szülők körében ezt követte a ritmus és a zenei írás-olvasás elsajátítása, míg a tanulók – a zene hagyományörző szerepéből fakadóan – elsősorban a népdalkincs és a komolyzenei szemelvények elsajátítását emelték ki.

Ezt követően a tanulók és szülők speciális zenei tevékenységeket érintő válaszait klaszteranalízis segítségével is megvizsgáltuk. Az elemzés során a zenei ismereteket érintő változókat (például éneklés, hallásfejlesztés, ritmus, zenetörténet), a kulcskompetenciák közül a tanulók és szülők által leggyakrabban említett önellátó (zenei élmények), kognitív kommunikatív (általános műveltség), együttélési (hagyományörző és közösségformáló) kompetenciákat vettük figyelembe, a többi kompetencia fejlesztését a transzferhatások változóval helyettesítettük az eredmények átláthatóságának biztosítása érdekében. Az eredményeket az 1. ábra segítségével szemléltetjük.

1. ábra. A tanulók ének-zeneórák céljáról alkotott nézeti klaszteranalízis alapján

Az eredményekből arra következtethetünk, hogy a tanulók a zenei írás-olvasás elsajátítását alapvetően a solmizáláshoz kötik, míg a zenei hallás fejlesztését a ritmus gyakorlásával azonosítják. Ugyanakkor érdekes módon a közösségformálást nem az énekléshez, hanem a hangszertanuláshoz és a zenehallgatáshoz társítják. Az általános műveltség

megszerzése a zenei ízlésformálással mutatott legszorosabb kapcsolatot, míg a zene-történeti ismeretek (beleértve a klasszikus zenei szemelvények és népdalok ismeretét) a hagyományőrzést szolgálják. Ezen túlmenően az eredmények rámutatnak arra, hogy a zenei alapismeretek, az éneklés és a zenei élmények külön klasztert alkotnak, ugyanakkor egymással szorosan összefüggnek. A tanulók és szülők válaszaik között a klaszterek elemzése során nem találtunk eltérést.

A tanári interjúk eredményeit a tanárok által érintett célok gyakorisága alapján kategorizáltuk. A Nat célkitűzései és a kodályi alapelvek alapján feltételeztük, hogy a tanárok a zenei ismeretek és élmények együttes biztosítására törekednek. A megkérdezett tanárok a zenei élménynyújtást (N = 12) és a készségfejlesztést (N = 11) tartották az iskolai zeneoktatás legfontosabb feladatának. Ezen túlmenően a legtöbb tanár egyetértett azzal, hogy a zenei műveltség és az élménynyújtás egyaránt fontos az iskolai zenei nevelés folyamán. Az interjúk közül először egy 53 éves nevelőtanár gondolatait közöljük:

„Úgy vélem, hogy a zenei nevelés legfőbb célja az alpműveltség biztosítása és megalapozása, valamint a zene megszerettetése a gyermekkel éneklés és zenehallgatás útján.”

Arra a kérdésünkre, hogy a megkérdezett pedagógus az említett célok közül melyik célt találja fontosabbnak, az interjúalany a következő választ adta:

„A kikapcsolódás és az alapismeretek együtt fontos, illetve a muzikalitás felismerése, ugyanis sok gyerek alsósan dönti el, hogy van-e affinitása a zenéhez.” (53 éves nevelőtanár)

Azonban az interjúk folyamán számos tanár említett különböző problémákat és nehézségeket a célkitűzések megvalósítására vonatkozóan, melyet elsősorban az ének-zene tantárgy alacsony óraszámával indokoltak. Az eredmények azt mutatják, hogy a legtöbb tanár szerint az élmény és tudás együttes biztosítása – különösen a nem zenei osztályokban – aligha tud érvényesülni heti egy órában.

„Általános iskolában heti egy órában inkább az élményeken, azon belül az éneklésen van a hangsúly. A kottaolvasás aligha megtanulható, helyette inkább a ritmus elsajátítása a cél, valamint, hogy a gyermekek képes legyenek a kottában eligazodni.” (27 éves ének-zene tanár)

Az eredményekből arra következtethetünk, hogy a tanulók a zenei írás-olvasás elsajátítását alapvetően a szolmizáláshoz kötik, míg a zenei hallás fejlesztését a ritmus gyakorlásával azonosítják. Ugyanakkor érdekes módon a közösségformálást nem az énekléshez, hanem a hangszertanuláshoz és a zenehallgatáshoz társítják. Az általános műveltség megszerzése a zenei ízlésformálással mutatott legszorosabb kapcsolatot, míg a zene-történeti ismeretek (beleértve a klasszikus zenei szemelvények és népdalok ismeretét) a hagyományőrzést szolgálják. Ezen túlmenően az eredmények rámutatnak arra, hogy a zenei alapismeretek, az éneklés és a zenei élmények külön klasztert alkotnak, ugyanakkor egymással szorosan összefüggnek.

„Alapfokon a zenei műveltség és a zenei élmények megszerzése (lenne) a cél, azon belül a zenei írás-olvasás és a zenetörténeti ismeretek elsajátítása, azonban a gyakorlatban az élmény háttérbe szorul heti egy órában. Jelenleg a zenei műveltség megszerzése, a zenei írás-olvasás és a zenetörténeti ismeretek elsajátítása történik, s csak a maradékban éneklés.” (60 éves ének-zene tanár)

„A gimnáziumban teljesen megváltozik az ének-zene célja, heti egy órában versenyt futunk az idővel. A zenei tananyag leadása történik, s az óra hátralevő részében jut idő az éneklésre.” (55 éves ének-zenetanár)

„Egy nem zenetagozatos gimnáziumban a zene megszerettetése a legfőbb cél. Ugyanakkor a kevés óraszám gondot jelent, emiatt a komolyzenén belül a legpopulárisabb műveket választja a tanár.” (43 éves ének-zenetanár)

Az eredmények rávilágítottak arra, hogy az ének-zene alacsony óraszama nemcsak a zenei alapismeretek és élmények együttes biztosításának problémáját érintik. Több tanár kiemelte, hogy az iskolai zenei nevelés további számos funkciót szolgál; azaz az énekórákon az élmény és a tudás biztosítása mellett fontos szerepet játszanak a kognitív, szociális, perszonális és speciális szakmai kulcskompetenciák fejlesztése is. Némely tanár az említett kompetenciák és készségek fejleszthetőségének megoldását alapvetően a kitűzött célok együttes megvalósításában, illetve a zenei élmények által biztosított tudásátadásban, valamint az órák változatosságában látta.

„Nem hiszek abban, hogy 45 percen keresztül csak az éneklésre koncentrálunk (mert, hogy tudomásom szerint sajnos sok iskolában ez történik); az énekkar szolgálatában van minden, miközben a tanulók valójában nem tanulnak meg igazán kottát olvasni. Úgy vélem, hogy sokkal egyszerűbb lenne, ha először megtanítanánk a gyermeket kottát olvasni, s utána a művek megtanulása sem kerülne annyi időbe. Véleményem szerint kevésbé vezet eredményre, ha csak az éneklés van középpontban, mint ahogyan az sem követendő, hogy csak a száraz zenetörténeti anyagot tanítja az énektanár. Valamiféle kombinációja kellene ezeknek az elemeknek, ezt viszont meglehetősen nehéz kivitelezni heti 45 percben, ráadásul egy ennyire 'túlterhelt gyerekanyagon'.” (52 éves ének-zenetanár)

„Több célja is van. A legfontosabb a zene megszerettetése, másrészt, hogy egy zeneileg művelt, kritikai gondolkodású, zeneértő, koncertlátogató közönséget neveljen, melyhez szükségesek a zenei alapismeretek. Ugyanakkor úgy vélem, hogy az élmény alapú tudás lenne a legfőbb cél.” (27 éves ének-zenetanár)

„Az alpműveltség megszerzésén túl a zeneirodalom, művészettörténeti ismeretek, az önkifejezési készség fejlesztése, a kreativitás, valamint az értékrend fejlesztése. Ugyanakkor mindezek legfontosabb fejlesztési feladata, hogy élményközpontú eszközökkel szereztess tudást.” (46 éves ének-zenetanár)

A további pedagógusinterjúk eredményeiből kirajzolódik, hogy a megkérdezett tanárok – a zenei ismeretek és élmények együttes biztosítása mellett – jelentős szerepet tulajdonítottak a zenei ízlésformálásnak is. Az eredmények azt mutatták, hogy a zenei ízlésformálást elsősorban a zenetagozatos osztályokban tanító tanárok hangsúlyozták.

Egy zenetagozatos és nem zenetagozatos osztályokkal egyaránt rendelkező iskola énektanára két szemszögből közelítette meg az iskolai nevelés célját, különbséget téve

a zenei és a nem zenei orientáltságú iskolák zenei neveléssel kapcsolatos célkitűzése és zenei elhivatottsága között:

„A heti 1 énekórában elsősorban érzelmi nevelés történik, de énekelni nem tudnak megtanulni a gyerekek, ugyanakkor a zenetagozaton már megvalósítható. Fontosnak találok a zenei ízlésformálást, azaz az értékes zenére való nevelést. Az értékes zene alatt nem a komolyzenét, de nem is a könnyűzenét értem, hanem arra a zenére gondolok, amelynek van mondanivalója. Tehát talán ez a fajta ízlésformálás lenne az egyik legfontosabb célja az iskolai zeneoktatásnak.” (35 éves ének-zenetanár)

Egy másik zenetagozatos iskolában tanító ének-zenetanár az ízlésformálást a tanulók szociális kompetenciájának fejlesztésével hozta összefüggésbe, miszerint a klasszikus zene hozzájárul a gyermekek szociális kommunikatív, proszociális, együttélési és érdekérvényesítő kompetenciájának fejlődéséhez.

„A cél, hogy kulturált, toleráns, empatikus, boldog és kiegyensúlyozott emberek legyenek a gyerekek. Ehhez elengedhetetlen az értékes zene, hogy Bachot, Mozartot hallgassanak a tanulók, bár ezt a tanárok 80%-a nem tartja be. Továbbá fontos, hogy képesek legyenek magukat kifejezni. Folyamatosan azt látom, hogy a mai gyerekek nem tudják kifejezni magukat, nincs szókinccsük, ugyanakkor az érzelmi amplitúdójuk is semleges.” (50 éves ének-zenetanár)

Ezen túlmenően némely tanár a zene megszerettetésének útját a zene perszonális és szociális kulcskompetenciák fejlődésére gyakorolt hatásaival hozta összefüggésbe, miszerint a zenei nevelés kulcsfontosságú szerepet játszik az önellátó, önszabályozó, önfejlesztő és az együttélési–közösségformáló, valamint a szociális kommunikatív és a proszociális kulcskompetenciák (N = 4) fejlesztésében, illetve az alapvető lelki szükségletek kielégítésében.

„A zene célja, hogy a zenével a gyermek (még ha félénk is) ki tudja fejezni az érzéseit, érzelmeit, szomorúságát, bánatát, szerelmét stb. Ennek az eszköze a közös éneklés.” (49 éves nevelőtanár)

„A zene feltölt, nemesíti a lelket, megnyugtat és boldogít.” (43 éves ének-zene tanár)

„Mivel az ének-zene az ún. készségtantárgyak közé tartozik, ebből kifolyólag nincs is olyan nagy fegyelem, mint matek vagy magyar órákon. Célom, hogy jól érezzék magukat a gyerekek. A gyerekek is tudják, hogy az ének egy kötetlenebb tantárgy, ezért a célom alapvetően az élmény biztosítása a közös éneklésen keresztül, valamint, hogy a gyerekek ne szégyelljék a hangjukat egymás előtt, s merjenek énekelni.” (35 éves ének-zene tanár)

Az interjúk során három pedagógus a zene által történő gondolkodási, tudásfeltáró és tanulási kompetenciák fejlesztésének lehetőségét, míg további két tanár a zene önvédő kompetenciára gyakorolt transzferhatását, azaz a zene életminőséget javító szerepét emelte ki.

„A zene kognitív képességekre való pozitív transzferhatását kutatások is alátámasztották. Továbbá az ének kicsit elkülönül a többi tantárgytól, mert itt kognitív képességek fejlesztése mellett élményeket is nyújt.” (27 éves ének-zene tanár)

„Úgy látom, hogy a pedagógusnak felkészültnek kell lenni, a szakmát nagyon tudni kell, majd rendet és fegyelmet tartani. Ugyanakkor nagyon fontosak a tantárgyközi kapcsolatok is: mint például a történelem, irodalom, akár a matematika és más művészeti ágak mindig valamilyen szinten említésre kerüljenek az órán. Tehát, hogy a zene ne csak külön tudomány legyen a tanulók számára, hanem lássák az összefüggéseket is.” (52 éves ének-zene tanár)

„A célunk az, hogy a gyermeknek egy bizonyos alapműveltsége legyen; ismerje a híres zeneszerzőket és a néphagyományainkat. Emellett fontosak a ritmusgyakorlatok, amelyek a nyelvtanulást is elősegíti, mint ahogyan a többi tantárggyal való kapcsolat is meghatározó; hogy a zenét a történelemhez és/vagy a magyarhoz kössük; azaz a gyermek lássa az összefüggéseket. (47 éves ének-zenetanár)

„Úgy vélem az a cél, hogy a tanulók a zenén keresztül minél több oldalát ismerjék meg a világnak, azaz a valóságnak. Mi, tanárok pedig abban segítünk, hogy a gyermekek megtalálják önmagukat. Emellett fontos megjegyezni, hogy a zene segít más tantárgyak tanulásában, fejleszti a gondolkodást és a memóriát, a gyerekek megtanulnak rendszerezni, ebből kifolyólag a zenei készségfejlesztés mellett erre is igyekszem rávezetni őket. Például matematika-ének szakos tanárként a ritmuskép-
leteket a törtek tanításával együtt tanítom. (53 éves ének-zenetanár)

„A zene nem tabu, nemcsak a zeneszerzők írhatnak művet, nemcsak a költő írhat verset, nemcsak a festő festhet stb. Fontosnak tartom, hogy a tanuló képes legyen művet, dalt és dallamot elemezni, ugyanakkor alkotni is pl. egy ritmust eltapcsolni. Mindezek az iskola feladata. Szükségesek a zenei alapismeretek, hogy kialakuljon a gyermekben a műélvezet, akár néhányuknál a katarzis. Javítja az életminőséget, s a gyermek rádöbben, hogy használni tudja ezt felnőttkorában is.” (53 éves nevelőtanár)

A kompetenciák tekintetében a legkevesebb említést a speciális/szakmai kulcskompetenciánál tapasztaltuk, amelyet a 15 tanár közül mindössze egy ének-zene tanár emelt ki. Ugyanakkor a nyilatkozatában ismételtlen felfedezhetünk visszatérő elemeket: a zenei

Összességében elmondhatjuk, hogy a pedagógusokkal készített interjúk rávilágítanak arra, hogy a megkérdezett énektanárok az iskolai zeneoktatás legfőbb céljainak az élménynyújtást, a zenei alapismeretek szerzését, a zenei ízlésformálást, valamint a tanulók teljes személyiségformálását tekintik, míg a kompetenciák tekintetében a legnagyobb figyelmet az önálló és az együttélési kulcskompetenciák fejlesztésének szentelik. Ugyanakkor az eredményekből arra következtethetünk, hogy az ének-zene tantárgy célkitűzései a tagozatos osztályok szerint eltérőek; a heti egy énekórával működő osztályokban elsősorban az érzelmi nevelés és az ízlésformálás kap fő szerepet, míg a zenei készségfejlesztés elsősorban a speciális zenei osztályokban tud megvalósulni.

nevelés többfunkciós jellegére vonatkozóan érintve a zenei készségfejlesztés fontosságát, míg a kompetenciák tekintetében az együttélési kulcskompetencia fejlesztését.

„Kisgyermekkorban a készségeknek a fejlesztése történik pl. mozgás koordináció. Később pedig az általános zenei műveltségük fejlesztése, másfelől pedig a komolyzenei közönség felnevelése. Aki most harmadikos, annak még elsősorban a készségeit szükséges fejleszteni, természetesen a későbbiekben is, de ekkor ez a legfontosabb. Utána felső tagozattól végig a középiskoláig fontos szerepet kap a zenei ízlésformálás, hogy legyen közönsége a komolyzenének, hogy egyáltalán meghallgassák. Továbbá a tehetségek kiszűrése, hogy legyen egy zenei utánpótlás és egy zeneértő-zenefogyasztó társadalom.” (29 éves ének-zenetanár)

Fontos megjegyeznünk, hogy a zenei utánpótlással ellenkezőleg az egyik ének-zenetanár úgy fogalmazott, hogy „az iskolának nem célja, hogy mindenből zenészt faragjon, helyette a Kodály-féle teljes ember felnevelése lenne az elsődleges cél” (35 éves ének-zenetanár).

Összességében elmondhatjuk, hogy a pedagógusokkal készített interjúk rávilágítanak arra, hogy a megkérdezett énektanárok az iskolai zeneoktatás legfőbb céljainak az élménynyújtást, a zenei alapismeretek szerzését, a zenei ízlésformálást, valamint a tanulók teljes személyiségformálását tekintik, míg a kompetenciák tekintetében a legnagyobb figyelmet az önálló és az együttélési kulcskompetenciák fejlesztésének szentelik. Ugyanakkor az eredményekből arra következtethetünk, hogy az ének-zene tantárgy célkitűzései a tagozatos osztályok szerint eltérőek; a heti egy énekórával működő osztályokban elsősorban az érzelmi nevelés és az ízlésformálás kap fő szerepet, míg a zenei készségfejlesztés elsősorban a speciális zenei osztályokban tud megvalósulni.

5. táblázat. Az iskolai ének-zeneoktatás céljáról alkotott tanulói, szülői és tanári nézetek gyakoriság alapján

	Tanulók	Szülők	Tanárok
1.	Zenei alapismeretek (N = 576)	Önellátó – Zenei élményszerzés (N = 590)	Önellátó – Zenei élményszerzés (N = 12)
2.	Éneklés (N = 477)	Zenei alapismeretek (N = 557)	Zenei alapismeretek (N = 11)
3.	Önellátó – Zenei élményszerzés (N = 426)	A zenetanulás transzferhatásai (N = 337)	Zenei ízlésformálás (N = 7)
4.	Együttélési – Hagyományörzés (N = 263)	Éneklés (N = 303)	Együttélési – Hagyományörzés és zenefogyasztó társadalom felnevelése (N = 6)
5.	Kognitív kommunikatív (N = 204)	Együttélési – Hagyományörzés (N = 262)	Szociális kommunikatív, Proszociális, Önszabályozó, Önfejlesztő és Együttélési – Közösségformáló (N = 4)
6.	Komolyzene és népzene megismerése (N = 186)	Együttélési – Közösségformálás (N = 255)	Gondolkodási, Tudásszerző és Tanulási (N = 3)
7.	Zenei ízlésformálás (N = 181)	Zenei ízlésformálás (N = 250)	Önvédő (N = 2)
8.	Zeneirodalom (N = 179)	Kognitív kommunikatív (N = 227)	Speciális/szakmai (N = 1)

	Tanulók	Szülők	Tanárok
9.	Zenei írás-olvasás (N = 132)	Gondolkodási (N = 222)	
10.	A zenetanulás transzferhatásai (N = 129)	Szociális kommunikatív (N = 210)	
11.	Hallásfejlesztés (N = 118)	Ritmus (N = 153)	
12.	Önszabályozó (N = 113)	Tanulási (N = 146)	
13.	Szolmizálás (N = 102)	Zenei írás-olvasás (N = 142)	
14.	Önfejlesztő (N = 100)	Proszociális (N = 140) és Komolyzene és népzene megismerése (N = 140)	
15.	Együttélési – Közösségformálás (N = 98)	Önvédő (N = 136)	
16.	Ritmus (N = 91)	Hallásfejlesztés (N = 124)	
17.	Hangszertanulás (N = 84)	Tudásszerző (N = 123)	
18.	Önvédő (N = 83)	Zeneirodalom (N = 122)	
19.	Gondolkodási (N = 71)	Érdekérvényesítő (N = 108)	
20.	Speciális szakmai – Továbbtanulás (N = 54)	Speciális szakmai – Tehetséggondozás (N = 88)	
21.	Zenehallgatás (N = 49)	Önszabályozó (N = 84)	
22.	Tudásszerző (N = 47)	Hangszertanulás (N = 66)	
23.	„Az ének-zene kötelező tantárgy.” (N = 46)	Szolmizálás (N = 59)	
24.	Szociális kommunikatív (N = 42)	Önfejlesztő (N = 57)	
25.	Érdekérvényesítési (N = 41)	Zenehallgatás (N = 34)	
26.	„Ne legyen énekóra.” (N = 39)	„Az ének-zene nem fontos.” (N = 28)	
27.	Speciális szakmai – Tehetséggondozás (N = 37)	Speciális szakmai – Továbbtanulás (N = 19)	
28.	Tanulási (N = 34)	„Nem kellene osztályozni.” (N = 5) és Tanár (N = 5)	
29.	Proszociális (N = 26)		
30.	Tanár (N = 20)		
31.	„Nem kellene osztályozni” (N = 5)		

A tagozatok közötti különbségek a tanulók és szülők körében

A tagozatok közötti különbségeket Khi-négyzet (χ^2) próba segítségével vizsgáltuk meg. Az eredmények feldolgozását megelőzően az előzetes tanulmányok eredményei alapján az ének-zene tantárgy alacsony megítéléséből indultunk ki (Csíkos, 2012; Pintér, 2018, 2020a). A vizsgálat során a zenetagozatos tanulók és szülők és a nem zenetagozatos diákok és szülei válaszaik között jelentős különbségeket fedeztünk fel.

Azok a tanulók, akik magasabb óraszámban tanulják az éneket, a zenei alapismeretek megszerzésén túl magasabb arányban nevezték meg a zenei ízlésformálást, a zenei írás-olvasás elsajátítását, a hallásfejlesztést, mint a nem zenei osztályokba járó társaik. Továbbá az eredmények azt mutatják, hogy a zenetagozatos tanulók erőteljesebben érzékelik a zenetanulásnak a kognitív, a szociális, a perszonális, valamint a speciális szakmai kulcskompetenciákra gyakorolt jótékony hatásait, mint a nem zenetagozatos tanulók. A speciális/szakmai kompetenciának fejlesztése a zenei pályán való elhelyezkedés szempontjából kapott fajsúlyos szerepet a zenetagozatos tanulók körében.

Ezzel ellentétben a nem zenei osztályokba járó tanulók az énekórákat elsősorban a hagyományörzéssel, a komolyzenei és népzenei szemelvények és a zenetörténet legnevesebb zeneszerzői életének és munkásságának megismerésével azonosították. Ezenfelül a nem zenei osztályok tanulói körében több esetben megfigyeltünk negatív attitűdöket az ének-zeneórák iránti ellenszenvükben és a zenetanulás hasznosságát érintő megnyilvánulásaikban.

A zenei készségfejlesztés tekintetében a zenei és nem zenei osztályokba járó tanulók egyenlő arányban említették az éneklést, a hangszertanulást, a ritmusérzék fejlesztését, a hallásfejlesztést, azon belül a szolmizálást, a „jó énektanár” fontosságát, az énekből való számonkérés nélkülözhetőségét, valamint az ének-zene tehetséggondozó és általános műveltséget biztosító szerepét. A zene- és nem zenetagozatos tanulók válaszaik közötti különbségeket a 6. táblázatban szemléltetjük.

6. táblázat. A tanulói válaszok eloszlása és különbségei tagozat alapján

Ének-zene célja és feladata	Zenetagozatos N (%)	Nem zenetagozatos N (%)	χ^2	p
Zenei alapismeretek	299 (59,6)	277 (52,5)	5,26	0,01
Éneklés	242 (48,2)	235 (43,8)	1,42	n. sz.
Zenei ízlésformálás	103 (20,5)	78 (14,8)	5,87	0,01
Komolyzene és népzene	73 (14,5)	113 (21,4)	8,18	0,01
Zenei írás-olvasás	79 (15,7)	53 (10)	7,48	0,01
Zenetörténet	66 (13,1)	113 (21,4)	12,11	0,01
Hangszertanulás és hangszerismeret	43 (8,6)	41 (7,8)	0,22	n. sz.
Ritmus	49 (9,8)	42 (8)	1,04	n. sz.
Hallásfejlesztés	80 (15,9)	38 (7,2)	19,38	0,01
Zenehallgatás	23 (4,6)	26 (4,9)	0,06	n. sz.
Szolmizálás	54 (10,8)	48 (9,1)	0,79	n. sz.
A zenetanulás transzferhatásai	105 (20,9)	24 (4,5)	63,13	0,01
Kognitív kommunikatív	103 (20,6)	101 (19,1)	0,33	n. sz.

Ének-zene célja és feladata	Zenetagozat N (%)	Nem zenetagozat N (%)	χ^2	p
Gondolkodási	54 (10,8)	17 (3,2)	22,78	0,01
Tudásszerző	34 (6,8)	13 (2,5)	10,98	0,01
Tanulási	26 (5,2)	8 (1,5)	10,82	0,01
Szociális kommunikatív	37 (7,4)	5 (0,9)	27,15	0,01
Proszociális	23 (4,6)	3 (0,6)	16,85	0,01
Együttélési – Hagyományörzés	109 (21,7)	154 (29,2)	5,92	0,01
Együttélési – Közösségformálás	73 (14,5)	25 (4,7)	28,75	0,01
Érdekérvényesítő	37 (7,4)	4 (0,8)	30,18	0,01
Önvédő	64 (12,7)	19 (3,6)	29,18	0,01
Önellátó	241 (48,1)	185 (35)	18,30	0,01
Önszabályozó	78 (15,5)	35 (6,6)	21,01	0,01
Önfejlesztő	72 (14,3)	28 (5,3)	24,51	0,01
Speciális/szakmai – Tehetség gondozás	14 (2,8)	23 (4,4)	1,83	n. sz.
Speciális/szakmai – Továbbtanulás	39 (7,8)	15 (2,8)	12,58	0,01
Az ének-zene kötelező tantárgy.	9 (1,8)	37 (6,9)	15,58	0,01
Ne legyen énekóra	6 (1,2)	32 (6)	18,08	0,01
Nem kellene osztályozni.	1 (0,2)	4 (0,8)	1,70	n. sz.
Tanár	7 (1,4)	13 (2,4)	1,61	n. sz.

A tanulók eredményeihez hasonlóan a szülők körében is találtunk statisztikai szempontból szignifikáns különbségeket a tagozatok alapján. Az eredmények azt mutatták, hogy a zenetagozatos tanulók szülei magasabb arányban nyilatkozták, hogy a zenetanulás kiemelt szerepet játszik a tanulók kognitív, szociális, személyes és szakmai kompetenciájának fejlesztésében, ugyanakkor az éneklés közösségformáló ereje mellett jelentősen hozzájárul a tanulók más tantárgyakban való jobb teljesítményéhez, illetve a gyermek teljes személyiségének formálásához.

A nem zenei osztályokba járó diákok hozzátartozói – a gyermekeikhez hasonlóan – szintén a népzene és a komolyzene megismerését nevezték meg magasabb arányban, mint a zenetagozatos tanulók hozzátartozói. Ugyanakkor a zenei készségfejlesztés szempontjából kiemelkedő szerepet tulajdonítottak a ritmusérzék fejlesztésének. A zenei alapismeretek, a zenei ízlésformálás, a zenei írás-olvasás, hallásfejlesztés, szolmizáció és zenehallgatás tekintetében nem találtunk jelentős eltérést a szülői válaszok között. A szülői válaszok eredményeit a 7. táblázatban foglaljuk össze.

7. táblázat. A szülői válaszok gyakorisága és különbségek tagozatok szerint

Ének-zene célja	Zenetagozat N (%)	Nem zenetagozat N (%)	χ^2	p
Zenei alapismeretek	265 (52,5)	292 (55,3)	0,83	n. sz.
Éneklés	172 (34,1)	131 (24,8)	10,65	0,01
Zenei ízlésformálás	125 (24,8)	125 (23,7)	0,16	n. sz.
Komolyzene és népzene	57 (11,3)	83 (15,7)	4,38	0,01
Zenei írás-olvasás	77 (15,2)	65 (12,3)	1,88	n. sz.
Zenetörténet	44 (8,7)	78 (14,8)	9,03	0,01
Hangszertanulás, hangszerismeret	27 (5,4)	39 (7,4)	1,77	n. sz.
Ritmus	63 (12,5)	90 (17)	4,22	0,01
Hallásfejlesztés	64 (12,7)	60 (11,4)	0,44	n.sz.
Zenehallgatás	17 (3,4)	17 (3,2)	0,02	n. sz.
Szolmizálás	35 (6,9)	24 (4,5)	2,75	n. sz.
A zenetanulás transzferhatásai	221 (43,8)	116 (22)	55,77	0,01
Kognitív kommunikatív	104 (20,6)	123 (23,3)	1,10	n. sz.
Gondolkodási	143 (28,3)	79 (14,9)	27,45	0,01
Tudásszerző	81 (16)	42 (7,9)	16,17	0,01
Tanulási	99 (19,6)	47 (8,9)	24,48	0,01
Szociális kommunikatív	151 (29,9)	59 (11,2)	56,11	0,01
Proszociális	104 (20,6)	36 (6,8)	41,96	0,01
Együttélési – Hagyományörzés	112 (22,2)	150 (28,4)	5,29	0,01
Együttélési – Közösségformálás	184 (36,4)	71 (13,4)	73,37	0,01
Érdekérvényesítő	87 (17,2)	21 (4,0)	48,41	0,01
Önvédő	107 (21,2)	29 (5,5)	55,62	0,01
Önellátó	337 (66,7)	253 (47,9)	37,31	0,01
Önszabályozó	57 (11,3)	27 (5,1)	13,10	0,01
Önfejlesztő	43 (8,5)	14 (2,7)	17,02	0,01
Speciális szakmai – Tehetség gondozás	34 (6,7)	54 (10,2)	4,05	0,01
Speciális szakmai – Továbbtanulás	11 (2,2)	8 (1,5)	0,63	n. sz.
Az ének-zene nem fontos tantárgy.	1 (0,2)	27 (5)	23,31	0,01
Nem kellene osztályozni.	2 (0,4)	3 (0,6)	0,15	n. sz.
Tanár	4 (0,6)	2 (0,4)	0,25	n. sz.

Összegzés

Jelen tanulmányban az iskolai zeneoktatás legfőbb célkitűzéseire kerestük a választ általános és gimnazista tanulók és szüleik, valamint az ének-zenét tanító tanárok körében. Az eredmények arra világítottak rá, hogy a kutatásban résztvevő tanulók – saját tapasztalataikból kiindulva – elsősorban azokat a zenei tevékenységeket nevezték meg, amelyekkel az ének-zeneórákon nap mint nap találkozunk; ilyen például az éneklés, a komolyzene és a népzene megismerése, a zenetörténeti ismeretek szerzése, illetve a szolmizáció elsajátítása. Ezzel szemben a megkérdezett tanulók szülei túlnyomórészt a zene kognitív, szociális és perszonális kompetenciák fejlődésére irányuló hatásait sorolták fel, míg a zenei alapismeretek közül elsősorban a ritmussal való ismerkedést nevezték meg magasabb arányban, mint gyermekeik.

A tagozatok összehasonlítása során az eredmények rávilágítottak arra, hogy a zenetagozatos tanulók jelentősen több zenei élményben részesülnek az otthoni környezetben is, mint a nem zenetagozatos társaik, ami az iskolai zeneoktatásról alkotott nézeteikre is hatással van; amíg a zenetagozatos tanulók az ének-zeneórákhoz mélyebb zenei műveltséget, több aktív zenei tevékenységet és zenei élményt társítanak, addig a nem zenei osztályokba járó tanulók az iskolai ének-zeneórákat a lexikális zenei műveltség megszerzésével azonosítják.

Ugyanakkor az eredmények kimutatták, hogy a nem zenetagozatos tanulók szignifikánsan magasabb arányban fejezték ki nemtetszésüket az ének-zeneórák kötelező tanulása miatt, melyet a zenei élmények és a zenei műveltség felnőttkorban történő gyakorlati hasznának hiányával magyaráztak. Ezzel szemben a zenetagozatos tanulók többsége a zenetanulás felnőttkorban jelentkező hasznosságának fontosságát, valamint a zenei pályán való továbbtanulás lehetőségét emelte ki.

A kutatásban résztvevő tanárok egyetértettek abban, hogy az élmény és a tudásátadás együttesen fontos az ének-zeneórák folyamán. Azonban a kitűzött célok megvalósítása – elsősorban az alacsony óraszámra való tekintettel – meglehetősen nehéz. Ugyanakkor a legtöbb tanár úgy vélte, hogy az alpműveltség megszerzésén túl az énektanároknak a zene fejlesztő hatásainak lehetőségeire is fontos kellő figyelmet fordítaniuk, mint például

A kutatásban résztvevő tanárok egyetértettek abban, hogy az élmény és a tudásátadás együttesen fontos az ének-zeneórák folyamán. Azonban a kitűzött célok megvalósítása – elsősorban az alacsony óraszámra való tekintettel – meglehetősen nehéz. Ugyanakkor a legtöbb tanár úgy vélte, hogy az alpműveltség megszerzésén túl az énektanároknak a zene fejlesztő hatásainak lehetőségeire is fontos kellő figyelmet fordítaniuk, mint például a zene más tantárgyakkal való összekapcsolására, az együttélési-hagyományörző kompetenciák fejlesztésére az ízlésformálás, valamint a komolyzenei és népzenei szemelvények útján, melyek a többi kognitív, szociális és perszonális kulcskompetencia fejlesztésére is hatással vannak. Amennyiben az énektanár élményszerű eszközök segítségével hozza közelebb a tanuló számára a zene világát, valamint rávilágít a zene személységfejlődésre gyakorolt komplex hatásaira, a tanulók zenetanuláshoz való viszonyának javításához is hozzájárul.

a zene más tantárgyakkal való összekapcsolására, az együttélési-hagyományörző kompetenciák fejlesztésére az ízlésformálás, valamint a komolyzenei és népzenei szemelvények útján, melyek a többi kognitív, szociális és személyes kulskompetencia fejlesztésére is hatással vannak. Amennyiben az énektanár élményszerű eszközök segítségével hozza közelebb a tanulók számára a zene világát, valamint rávilágít a zene személyiségfejlődésre gyakorolt komplex hatásaira, a tanulók zenetanuláshoz való viszonyának javításához is hozzájárul.

Jelen kutatási eredményeink hozzájárulnak a tanulók ének-zenéhez fűződő negatív attitűdjét kiváltó okok megértéséhez, valamint az ének-zene tantárgy zene és nem zenetagozott osztályaiban zajló zenei nevelés legfőbb célkitűzéseinek és feladatainak megvalósításához. A téma mélyebb megértéséhez további kvalitatív vizsgálatok lebonyolítását javasoljuk.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani a kutatásban résztvevő iskolák intézményvezetőinek, tanulóinak, tanáraiknak, valamint a szülőknek a vizsgálatban való közreműködésükért és támogatásukért.

Jelen kutatás az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

Irodalom

- Barkóczi Ilona & Pléh Csaba (1977). *Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata*. Kecskemét: Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet – Bács Megyei Lapkiadó Vállalat.
- Csikos Csaba (2012). Melyik a kedvenc tantárgyad? Tantárgyi attitűdök vizsgálata a nyíltvégű írásbeli kikérdezés módszerével. *Iskolakultúra*, 22(1), 3–13.
- Csikos Csaba & Dohány Gabriella (2013). *Parental beliefs about mathematics and music learning*. Paper presented at the 37th Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education, Kiel, Germany.
- Dohány Gabriella (2009). Zenei élmény az énekórán? *Iskolakultúra*, 19(3), 70–79.
- Dohány Gabriella (2013). A zenei műveltség és az Ének-zene tanulásával kapcsolatos háttérváltozók összefüggéseinek empirikus vizsgálata a középiskolások körében. *PhD értekezés*. SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola, Szeged. DOI: 10.14232/phd.1943
- Dohány Gabriella (2014). Háttérváltozók és a zenei műveltség összefüggéseinek vizsgálata középiskolások körében. *Magyar Pedagógia*, 114(2), 91–114.
- Janurik Márta (2007). Áramlatélmény az iskolai ének-zeneórákon. *Magyar Pedagógia*, 107(4), 295–320.
- Janurik Márta (2008a). Betöltik-e szerepüket az ének-zeneórák a mai oktatásban? *Iskolakultúra*, 18(9–10), 107–117.
- Janurik Márta (2008b). A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában. *Magyar Pedagógia*, 108(4), 289–318.
- Janurik Márta & Józsa Krisztián (2018). Az iskolai zenetanulás iránti motivációt alakító néhány tényező. *Gyermeknevelés*, 6(2), 5–17. DOI: 10.31074/gyn20182517
- Janurik Márta & Pethő Villó (2009). Flow élmény az énekórán: a többségi és a Waldorf-iskolák összehasonlító elemzése. *Magyar Pedagógia*, 109(3), 193–226.
- Juslin, P. N., Liljeström, S., Västfjäll, D., Barradas, G. & Silva, A. (2008). An Experience Sampling Study of Emotional Reactions to Music: Listener, Music, and Situation. *Emotion*, 8(5), 668–683. DOI: 10.1037/a0013505
- Kokas Katalin (1972). *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.

- L. Nagy Katalin (2002). Az ének-zene tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai. *Új Pedagógiai Szemle*, 52(11), 73–83.
- Nagy József (2010). A személyiség kompetenciái és operációs rendszere. *Iskolakultúra*, 20(7–8), 3–21.
- NAT 2020. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Korm. Rendelet. (2020) *Magyar Közlöny*, 3. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/f06f631fa3d60f9bef336bbc648ef704d0df73c/megtekintes> Utolsó letöltés: 2020.04.29.
- Pintér Tünde (2016). A tanulók zenei attitűdvizsgálatainak eredményei hazánkban és külföldön. In: Rózsa Katinka, Imre Nóra & Kutus, Bence (szerk.), *V. Eöt-vözet Konferenciakötet*, Szeged. 61–73.
- Pintér Tünde (2017). A mindennapos éneklés marga-jára. *Parlando*, 58. 1–16.
- Pintér Tünde (2018). A zenei nevelés megítélése általános iskolás tanulók körében. In Váradi Judit & Szűcs Tímea (szerk.), *A zenepedagógia múltja, jelene és jövője*. Debreceni Egyetemi Kiadó. 205–219.
- Pintér Tünde Kornélia (2020a). *Az iskolai és iskolán kívüli zene megítélésének empirikus vizsgálata tanulók, szülők és tanárok körében*. Akadémiai Kiadó, Közlésre benyújtva
- Pintér Tünde Kornélia (2020b). A zeneoktatásunk kihívásai és nehézségei általános iskolai és gimnáziumi énektanárok nézetei alapján. *Gyermeknevelés*, Közlésre benyújtva
- Pitts, S. (2009). Roots and routes in adult musical participation: investigating the impact of home and school on lifelong musical interest and involvement. *British Journal of Music Education*, 26(3), 241–256. DOI: 10.1017/s0265051709990088
- S. Szabó Márta (2007). A kodályi eszmék 21. századi állapotáról. *Parlando*, 49(6), 8.
- Sántha Kálmán (2014). Qualitative Comparative Analysis: módszertani lehetőség a pedagógiai vizsgálatok számára. *Iskolakultúra*, 24(6), 3–16.
- Schön, D., Magne, C. & Besson, M. (2004). The music of speech: music training facilitates pitch processing in both music and language. *Psychophysiology*, 41(3), 341–349. DOI: 10.1111/1469-8986.00172.x
- Szabó Helga (1996). Az énektanárképzés helyzetéről. *Parlando*, 38(1).
- Szabó Helga (1980). Torzulások a kodályi zenei nevelés általános iskolai alkalmazásában. *Muzsika*, 2(1).
- Turmezeyné Heller Erika & Balogh László (2009). *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Debrecen: Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület – Nyitra: Faculty of Central European Studies, Constantine the Philosopher University.
- Zsolnai Anikó & Józsa Krisztián (2002). A szociális készségek kritériumorientált fejlesztésének lehetőségei. *Iskolakultúra*, 12(4), 12–20.

Absztrakt

Az elmúlt néhány évtizedben számos negatív visszajelzés számolt be zeneoktatásunk hanyatló állapotáról, amelyek az ének-zene tantárgy alacsony presztízsére és a zenei élmények hiányára hívták fel a figyelmet. Az előzetes kutatások kimutatták, hogy az ének-zene az egyik legkevésbé kedvelt iskolai tantárgy a tanulók körében (Csíkos, 2012; Dohány, 2013; Pintér, 2020a). Jelen kutatás célja, hogy megvizsgálja, hogyan ítéli meg a tanulók, szülők és énektanárok az iskolai zeneoktatás célját és szerepét. A vizsgálat első részében kérdőíves módszer segítségével vizsgáltuk meg a zene- (N = 506) és nem zenetagozatos tanulók (N = 536) és szüleik hangszerjátékát, az otthoni zenei környezet jellegzetességeit, valamint az iskolai zeneoktatás céljáról alkotott nézeteit. A vizsgálat második részében ének-zenét tanító tanárokkal (N = 15) készítettünk interjút az iskolai zeneoktatás céljáról alkotott nézeteikről. Az eredmények azt mutatták, hogy a zenetagozatos tanulók és szüleik családjában magasabb arányban fordultak elő közös zenei tevékenységek, zenei hangszerek, mint a nem zenetagozatos tanulók otthonában. Továbbá a zenetagozatos tanulók és szüleik az ének-zene órákat több aktív zenei tevékenységhez és élményhez társítottak, míg a nem zenetagozatos diákok és szüleik elsősorban a lexikális tudás elsajátítását várták el az énekórák folyamán. Ugyanakkor némely nem zenetagozatos tanuló nemtetszését fejezte ki az ének-zene tanulása kapcsán. A megkérdezett tanárok többsége a zenei élmények és a zenei alapismeretek kialakítását egyaránt fontosnak ítélte, azonban hozzátették, hogy az ének-zene tantárgy alacsony óraszama alapvetően megnehezíti a kitűzött célok iskolai gyakorlatban történő megvalósítását.